

פרשת פנחס – ד"ר חנה הנדלר הר נבו - החמצה או חזון?

מיד לאחר הציווי על ירושת בנות בנחלות ארץ ישראל, מצטווה משה:
וַיֹּאמֶר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה עֲלֵה אֶל הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה וּרְאֵה אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וְרְאִיתָה אֹתָהּ וְנִאֲסַפְתָּ אֶל עַמִּיךָ
גַּם אֹתָהּ כְּאִשֶׁר נֶאֱסַף אֶהְרֹן אַחִיד: כְּאִשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בְמִדְבַר צֶן בְּמַרְיַב־תְּהַלְוֶה לְהַקְדִּישֵׁנִי בַמִּיִּם לְעִינֵיהֶם הֵם מִי מְרִיבֹת
קִדְשׁ מִדְּבַר צֶן: (במדבר כז, יב-יד).
סמיכותה של פרשה זו לפרשת בנות צלפחד התפרש לרש"י כתשובה של הקב"ה למחשבותיו של משה שמא בוטלה הגזירה
והוא רשאי להכנס לארץ, וזאת בשל ניסוח הפסוק בלשון נוכח: " וְתֵן תִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזַּת נַחֲלָה בְּתוֹךְ אַחֵי אֲבֵיהֶם וְהַעֲבַרְתָּ
אֶת נַחֲלַת אֲבֵיהֶן לָהֶן" (במדבר כז, ז), שהתפרש למשה שהוא אשר בפועל יחלק את הנחלות. הפסוקים לעיל המתארים את
העליה להר במקום הכניסה לארץ מאשררים את הציווי בפרשת חקת, האוסר על כניסת משה לארץ.
הר נבו המוזכר בפרשה בכינוי "הר העברים" נקרא בארבע שמות: נבו, עברים, הר ההר, ראש הפסגה (ספרי דברים, פרשת
האזינו, פיסקא שלח). השם המוכר ביותר הוא נבו ועל פי המדרש משום שנקברו בו שלושה נביאים: משה, אהרן ומרים.
מבחינה גיאוגרפית במערב הירדן ישנו הר שפסגתו בגובה 817 מ'. ניתן לראות ממנה את ים המלח, יריחו ובימים בהירים
אף את ירושלים. ישנה אי בהירות לגבי ודאות הזיהוי שלו עם הר נבו המקראי.
על פניו המשמעות הסמלית של הר נבו, היא של החמצה גדולה. דווקא משה שסבל רבות למען הכנסת בני ישראל לארץ,
אינו נכנס ואינו מכניס. חז"ל תיארו את הניסיונות של משה לשנות את הגזירה ולהכנס בכל דרך שהיא, דוגמת מת, ודבר
לא עזר (ספרי, במדבר, פ' פנחס, פסקא קלה). בעקבות תחושת ההחמצה הגדולה, הפך הר נבו בספרות ובאמנות לסמל של
החמצה, מוטיב שכיח מאוד בספרות המודרנית. רחל המשוררת הזדהתה עם גבורי התנ"ך, שלפי תפיסתה לא הצליחו
לממש את חלומם, בינהם משה בשיר "מנגד":
קשוב הלב. האין קשבת:
הבא? היבוא?
בכל צפיה
יש עץ נבו.
[...]

פֶּרֶשׁ פְּנִיִּם. רְאֵה מִנְּגַד
שְׁמָה – אֵין בָּא,
אִישׁ וְנָבו לוֹ
עַל אֶרֶץ רְבָה.

על אף ששמו של משה איננו נזכר בשיר, דמותו עומדת במרכזו. הציפיה להכנס לארץ היא אב טיפוס לכל ציפיה שהיא.
אולם השיר מדגיש כי בכל ציפייה ישנו חשש, חרדה, משהו מן האכזבה. בסוף השיר החשש מתממש, ואף מורחב על כל
הבריות. במובנה לכל איש יש את ה"נבו" שלו. את הדברים שרצה, שאף, אולם לא השיג.

כך אף בפן הלאומי. המשורר יצחק שלו, שהגדיר עצמו כעבד לירושלים. מתאר בשיר "על גג מנזר רוטרדם" את הניסיונות
לראות מהגג של מנזר רוטרדם הנמא ממול לחומות ירושלים, את השורות העליונות של הכותל במשך 19 השנים שבהם
העיר העתיקה לא היתה בידינו:

גג מנזר נוטרדם לי היה כנבו;
את הקודש אראה ואליו לא אבוא.

אמנם במקור התצפית על הר נבו, היא בגלל איסור הכניסה על משה, אולם, הר נבו יכול לשמש גם כסמל להסתכלות פנורמית, למרחק, במילים אחרות: לחזון.

משה יכול היה לראות מההר יותר מאשר היה רואה לו היה נכנס לארץ, ולכן אין הכרח שהר נבו הוא סמל שלילי של החמצה, אלא יכול להיות גם סמל חיובי. הפועל 'ראה' מופיע בהקשר לארץ ישראל פעמים רבות: בציווי למרגלים " וראיתם את הארץ" (במדבר יג, יח) ובתגובה לחטא המרגלים: "כי כל האנשים הרואים את כבודי ואת אותותי אשר עשיתי במצרים ובמדבר וכו' אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם, וכל מנאצי לא יראוה (במדבר יד, כא-ג). וכן בציווי למשה בפרשתנו ובפרשת וזאת הברכה:

ויעל משה מערבת מואב אל הר נבו ראש הפסגה אשר על פני ירחו ויראהו יקוק את כל הארץ את הגלעד עד דן: ואת כל נפתלי ואת ארץ אפרים ומנשה ואת כל ארץ יהודה עד הים האחרון: ואת הנגב ואת הכפר בקעת ירחו עיר התמרים עד צער: ויאמר יקוק אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננהה הקאיתיד בעיניך ושמה לא תעבר: (דברים לד, א-ד).

השורש 'ראה' משמש במקורות אלו כשורש מנחה, שמשמעותו שהכל תלוי בראיה. אפשר להיות ולא לראות ואפשר לראות בלי להיות! וכך כתב ר' עקיבא יהוסף שלזינגר:

צ"ע מה יועיל ומה יתן למשה רבנו "לראות" את הארץ, אם איננו יכול לעבור בה ברגליו? הענין דכמה בני אדם שיושבים בארץ ישראל ואין רואים כלל ארץ ישראל בעיניהם, כי סגר מהם פנימיות דארץ ישראל. ככתוב בזהר הקדוש (ח"א דף עג ע"א) זכו, ארץ ישראל. לא זכו, ארץ כנען. ולזה צריך סייעתא דשמיא שיקלוט אותו ארץ ישראל, שיזכה להבחין ולשבוע מטובה הרוחני. וכו' וכאן 'וראה בעיניך' כענין 'ולבי ראה הרבה חכמה' (קהלת א, טז), זכה וראה, אע"פ שהיה בחו"ל, להשגת פנימיות ארץ ישראל" (תורת יחיאל, פרשת ואתחנן, פסקא יב)

בנאומו של משה לעם לפני מותו, כאשר מתאר את הציווי על עליה להר נבו: "עלה ראש הפסגה ושא עיניך ומה וצפנה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך כי לא תעבר את הירדן הזה" (דברים ג, כז). מבחינה גאוגרפית הציווי להסתכל מזרחה הוא תמוה, שהרי ארץ ישראל נמצאת ממערב להר נבו. אמנם המדרשים והפרשנים השונים הסבירו שמשה מסתכל גם לכיוון נחלות שבטי עבר הירדן, משום שהן חלק מגבולות ארץ ישראל. יחד עם זאת אפשר להבין את הציווי להביט למזרח כציווי על ראייה אחרת פנימית, רוחנית. וזאת אולי כוונת המדרש: "עלה ראש הפסגה, מגיד הכתוב שהראהו המקום למשה את הרחוק בקרוב את שאין גלוי כגלוי" (ספרי במדבר פרשת פינחס פיסקא קלה).

הרעיון הנ"ל נוסח אף בשירה העברית בשירו של יענקל'ה רוטבליט "רואים רחוק רואים שקוף"

צר היה כל כך

הייתי אז מוכרח

לפרוש כנפיים ולעוף

אל מקום שבו

אולי כמו הר נבו

רואים רחוק רואים שקוף.

כאשר צר וצפוף, ולא רואים את הדרך להחלץ יש להעלות על הר גבוה שממנו הראיה היא אחרת וממילא מוציאה למרחב. הר נבו היא הנקודה הגבוהה ביותר שאדם מציב לעצמו. לכן הוא סמל לחזון, לציפיה, לתוכניות העתידיות. ולכן צריך מדי פעם להעלות למקום גבוה כדי להתעלם מהפרטים הקטנים, המונעים, המקרקעים. לפיכך ישנה הבנה חדשה בדבריה של המשוררת רחל שלעיל: "איש ונבו לוי". נבו לא מלשון החמצה, אלא, כל אחד וחזון- חלום נבו שלו. ואולי משה שהיה איש חזון, היכול לבשר על הגאולה כשכולם עוד שקועים בעבדות ובגלות, לא יכול היה לרדת לפרטים הקטנים של אי"י, הארציים, ולכן אצלו ארץ ישראל נשארת בגדר חזון, על מנת להאיר לנו תמיד את גדולתה ומשמעותה הרוחנית של ארץ ישראל מעבר לכל הפרטים הקטנים.

לחתימת דברינו הרי שירו של עוזי חיטמן "אני העבד" המתאר את החזון של הר נבו ואת התפילה להתגברות על הקושי בהשגתו (השיר הולחן על ידי יורם חיימוב. קישור לבצוע השיר על ידי הראל טל: <https://www.youtube.com/watch?v=-8mulcOquM>)
אני העבד ניצב מנגד ואתה האלוקים מאור עיני
אני ההלך אתה המלך, האר לי את הדרך לפני

כי הדרך שעולה לה עד למעלה אל ההר
מסתבכת והולכת מה צופנת לי מחר.
אם אדע מנין באתי, איך אדע לאן אבוא
גם משה הלך לארץ ונשאר על הר נבו

הנה הגעתי עד פי הבאר
אך מה לי התכלית בלי כד המים .
אני העבד שמאמין בדרכיך במעשיך
להרוות את צימאוני .

אני העבד ניצב מנגד
ואתה האלוקים מאור עיני .
אני ההלך אתה המלך
האר לי את הדרך לפני
כי אני עטוף קליפה כמו טיפה בתוך היס
והדרך רצופה היא וסופה הוא נעלם
אם אדע מניין באתי, לא אדע לחפש
גם משה על סף הארץ, לא זכה להיכנס .